

APORTACIONS DE L'ÀREA D'ECOLOGIA DE LA U.I.B. A L'ESTUDI DELS PROBLEMES AMBIENTALS DE LES BALEARS

Miquel Morey, Gabriel Moyà i Guillem Ramon

No és gens senzill de resumir en unes poques línies l'aportació de l'àrea d'Ecologia de la nostra Universitat a la problemàtica ambiental de Balears. I no pel fet, que resultaria massa presuntuós, de voler dir que aquesta aportació és molt grossa i molt important, sinó, perquè pensam que no es tracta de fer una llista de treballs i actuacions -això es pot aconseguir demanant-ho a l'universitat- sinó de sintetitzar en poques paraules una labor llarga i molt diversificada.

Perquè l'actual àrea d'Ecologia va començar fa uns quinze anys a un petit despatx de l'únic edifici que hi havia al Campus Universitari on -en unes condicions de manca de quasi tot-treballaven Guillem Ramon i Gabriel Moyà, dirigits a distància pel Prof. J. Terrades (la nostra Facultat depenia encara de la Universitat Autònoma de Barcelona). D'aquells principis a la realitat actual hi ha un món de diferència i el que s'ha fet fins ara respecte a la problemàtica balear -seguint les recomanacions dels Estatuts de la U.I.B., que contemplen com a un dels objectius prioritaris la participació de l'Universitat en el desenvolupament de la nostra Comu-

nitat- es pot explicar com la resposta del personal de l'àrea als problemes ambientals que han anat sorgint als nostre àmbit.

Tres generalitzacions es poden fer d'entrada. a) L'enfocament dels problemes exclusivament des del caire científic i tècnic, fugint de consideracions polítiques i personals. b) La voluntat irrenunciable -i ho deim amb orgull- de donar prioritat a la solució dels problemes ambientals de la nostra comunitat, fins i tot respecte a projectes o investigacions de més importància teòrica. c) La voluntat de col·laborar sempre que faci falta amb qualsevol altre grup de treball de dins o de fora de la universitat.

Potser la millor manera de sistematitzar la nostra aportació sigui la de començar pels treballs a nivell de tot Balears, per passar després a les aportacions a problemes més localitzats a les diverses illes, sense que l'amplitud de l'estudi en quan a territori tenguí res que veure en la qualitat o importància del treball.

Treballs referits a tota la comunitat

Referits a tot el territori balear, hi ha tres treballs destacats: el Projecte de "*Selecció d'àrees a protegir a Balears*", l'elaboració del "*Llibre Blanc del*

Turisme a Balears" i la monografia sobre "*El clima de les Balears*". El primer, encarregat per la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori (C.O.P.O.T.), dirigit per Miquel Morey i realitzat en el marc d'INESE, ha tengut una importància rellevant per la conservació de la natura a la nostra comunitat, per haver estat l'inspirador i la principal base per a l'elaboració de la llei conservacionista més important de la nostra història -la controvertida *Llei d'Espais Naturals (LEN)*- essent además la primera promulgada a tota Espanya.

El segon -el Llibre Blanc del Turisme a Balears, encarregat per la Conselleria de Turisme- que va ser dirigit pel Catedràtic d'Economia Eugeni Aguiló i en ell participà tota la nostra àrea, no ha tengut tanta transcendència, però és ben clar que l'hauria d'haver tenguda, perquè, tant al llarg del llibre, com a les conclusions, es donen una sèrie de directrius pel desenvolupament armònic de la nostra comunitat, tant des del caire econòmic -ritme de creixement de l'oferta turística, prioritats d'inversió, etc.- com des del caire ambiental -problemàtica de l'aigua, de l'energia, de les comunicacions, del paisatge, etc.- que, en general, no han estat seguides. Seria molt interessant, sis anys des-

prés de la publicació del llibre, contrastar la realitat actual amb les recomanacions fetes a l'esmentada obra. A manca de fer una anàlisi rigurosa, no és gens aventurat pensar que l'actual crisi turística i ambiental està lligada al fet de no haver fet cas en absolut de la major part de recomanacions del llibre.

El tercer va constituir la Tesi Doctoral del biòleg i meteoròleg José Antonio Guijarro i és el primer treball, on s'ha estudiat d'una manera rigurosa, sistematitzada i comparativa el clima a nivell de tota la comunitat. Creim que, a més de la seva importància teòrica, pot donar molt de joc per el plantejament de pràctiques d'educació ambiental.

Altres contribucions globals es refereixen a articles, conferències i altres publicacions i activitats on s'examinen problemes ambientals generals, com, per posar un sol exemple -la llista seria molt llarga- la contribució al volum especial de la revista "Estudis balearics" sobre "30 anys de turisme a Balears".

Treballs referits a illes o àrees concretes

Mallorca

Una de les zones de Mallorca on hem treballat amb més intensitat, ha estat la Serra de Tramuntana. Cronològicament, va ser l'objecte dels primers treballs de l'àrea: les Tesis Doctorals de Gabriel Moyà i Guillem Ramon sobre els embassaments de Cúber i del Gorg Blau, que feren una anàlisi científica profunda de les seves aigües, amb aplicacions pràctiques pels nostres greus problemes hidrològics. Més tard, com es veurà, les investigacions sobre l'hidrologia

de la Serra han continuat i continuen, amb l'estudi científic de les fonts, qualitat de l'aigua, torrents, etc.

Però el problema de l'aigua a la Serra de Tramuntana, tot i essent important, no és, ni molt manco, l'únic. Per tal d'estudiar en profunditat la problemàtica de l'esmentada regió es va fer un gran esforç col·lectiu en la realització del treball "*Pla territorial parcial de la Serra de Tramuntana*", encarregat per la C.O.P.O.T., on participaren els Departaments de Biologia i de Ciències de la Terra. Com en el cas del Llibre Blanc del Turisme, pensam que aquí tampoc s'han tengut suficientment en compte els resultats i recomanacions d'aquest estudi i la Serra ja se'n està ressentint.

També s'estan fent a la Serra estudis sobre el cicle biogeoquímic als alzinars, en línia amb estudis semblants a tota la Mediterrània, així com altres estudis sobre les formacions kàrstiques, especialment dels camps de lapiaz, en relació amb la vegetació. Finalment, a Binifaldó i Menut es fan cada any, des del 1982, campaments de pràctiques d'ecologia.

L'altra regió mallorquina objecte d'atenció especial ha estat la zona d'Alcúdia. S'Albufera ha estat objecte de la Tesi Doctoral d'Antoni Martínez Taberner, i en ella es segueixen desenvolupant importants investigacions científiques. Quan es començà aquesta recerca S'Albufera no era encara Parc Natural i els nostres estudis han col·laborat sens dubte a la implantació d'aquesta important figura proteccionista. Les badies d'Alcúdia i Pollença han estat també objecte

d'estudis importants, com el referit a la turbidesa de l'aigua

de la badia de Pollença, que fou encarregat per la Conselleria de Sanitat del Govern Balear i un altre sobre el problema dels grums ("medusas") a la Badia d'Alcúdia, encarregat per la C.O.P.O.T. Finalment, s'han realitzat a aquesta àrea estudis sobre el cicle biogeoquímic dels pinars i dels efectes dels incendis sobre la vegetació.

Una tercera àrea d'atenció ha estat Es Trenc i Salobrar de Campos, destacant el programa d'educació ambiental per aquesta àrea natural d'especial interès amb la producció d'una sèria de Guies, programes de vídeo i diapositives.

Es poden citar, també, els treballs realitzats als extrems oriental (zona d'Artà) i occidental (zona d'Andratx) de l'illa, particularment a aquest darrer, on es va fer un estudi ecològic de la vegetació (Tesi Doctoral de Carme Garcia Ple) i un treball sobre incendis. Finalment, la pròpia ciutat de Palma i els seus voltants està essent el marc d'un estudi que s'està desenvolupant sobre els impactes del turisme sobre la flora i vegetació.

Menorca

Menorca ha estat el marc de diversos estudis per part del nostre equip de treball.

S'Albufera des Grau fou l'objecte d'un treball molt interessant encarregat per la Conselleria d'Agricultura i Pesca del Govern Balear amb l'idea de resoldre problemes de gestió i conservació. Una primera fase donà lloc a la memòria de llicenciatura

de Joan Pretus i, posteriorment a la declaració d'àrea protegida, s'ha vist completat amb un seguiment que ha possibilitat un bon coneixement d'aquesta interessant àrea menorquina.

La posada en marxa de la primera estació depuradora de aigües residuals per sistema de llacunatge a Sant Cristòfol possibilita la realització d'un altre treball sobre el seguiment de l'eficàcia i el control de la depuració d'aigües per aquest nou sistema i que constituï una part fonamental de la Tesi Doctoral de Margalida Riera.

D'altra banda, s'ha fet un estudi concret sobre el Barranc d'Algendar per recolzar la seva protecció, el seguiment de l'impacte derivat de l'actuació d'una piscifactoria a la Badia de Fornells i un assessorament molt important per a la solució del problema dels residus sòlids a l'illa.

Illes Pitiüsses

L'activitat de la nostra àrea a les Pitiüsses s'ha centrat a Formentera, on s'ha treballat des de l'any 1955, en que l'illa va ser incorporada a la xarxa d'illes del "Programa per l'estudi de petites illes" del Projecte Home i Biosfera (MAB) de UNESCO. Creim que aquests treballs han estat importants per aconseguir que Formentera no hagi seguit el procés de degradació ambiental de les altres illes i sigui, actualment, l'illa habitada més ben conservada de la nostra comunitat. Gràcies a estar en el marc d'UNESCO, els treballs han tengut difusió internacional i han donat lloc a un llibre editat pel Ministeri de Obres Públiques i

Transports amb la col.laboració de MAB.

L'àrea ha col.laborat a la realització de la Guia de Natura de Eivissa i Formentera editada en fascicles pel "Diario de Ibiza".

Consideracions finals

Per acabar, voldríem indicar que això és un resum de la labor realitzada sobre temàtica balear, quasi sempre relacionada amb la conservació de la natura a la nostra comunitat; però que l'àrea d'ecologia, a més de l'ensenyament d'aquesta assignatura i altres relacionades, fa una labor

d'investigació de base, que no s'ha inclòs aquí per no ser directament aplicable als problemes ambientals de la comunitat. Volem aprofitar aquesta oportunitat que ens dona la revista *Pissarra* per manifestar una vegada més, que estam absolutament oberts a tota la societat balear i molt concretament a tots els estaments dedicats, com nosaltres mateixos, a la noble tasca de l'ensenyament □

Departament de
Biologia Ambiental.

Algunes obres que poden ser d'utilitat per a l'ensenyament a Balears

- "Es Trenc" Programa de vídeo. C.O.P.O.T. 1988.
- "Es Trenc - Salobrar de Campos. Guia d'interpretació". C.O.P.O.T. - U.I.B. 1989.
- "Es Trenc - Salobrar de Campos. Col.lecció de diapositives". C.O.P.O.T. - U.I.B. 1989.
- "Es Trenc - Salobrar de Campos. Guia de l'alumne". C.O.P.O.T. - U.I.B. 1993.
- "Didàctica de la natura a les Balears" Prensa Universitària. Palma. 1987.
- "Ecologia y Universidad" I.C.E. (U.I.B.). 1986.
- "Espacios naturales de Baleares. Evaluación de 73 áreas para su protección" C.O.P.O.T. - INESE. 1987.
- "Llibre Blanc del Turisme a les Balears" Conselleria de Turisme - U.I.B. 1987.
- "Contribución a la bioclimatología de Balears". Tesi Doctoral. U.I.B. 1986.
- "Pla territorial parcial de la Serra de Tramuntana" C.O.P.O.T. - U.I.B. 1988.
- "Estudio integrado de la isla de Formentera. Bases para un ecodesarrollo" Ministerio de Obras Públicas y Transportes. 1992.